

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕТНИЧЕСКИТЕ ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ НА МЛАДИТЕ БЪЛГАРИ

Зорница Ганева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Разгледани са етническите стереотипи и предразсъдъци като понятия от гледна точка на теорията за социалната идентичност (Tajfel, 1981). Очертани са основните им характеристики и функции. Представени са резултати от проведено изследване на предразсъдъците на младите хора от български произход ($n = 152$; 108 мъже и 44 жени; средна възраст 24,6 години) към собствената група и представителите на основните етнически малцинства: турци, роми и евреи. Чрез свободни асоциации е изследвана връзката между стереотипи и нагласи в два социални контекста: личностен и общостен. Резултатите показват, че оценката на малцинствените групи е по-позитивна в първия контекст отколкото във втория. Изследваните лица възприемат най-негативно представителите на ромския етнос, по-слабо негативно турците, а нагласите към евреите са позитивни.

Keywords: ethnic prejudices, minorities, young adults

Една от темите в социалната психология, на която са посветени много емпирични изследвания, а резултатите са противоречиви, са предразсъдъците, междугруповата дискриминация и социалните конфликти. Каква роля играят индивидуалните различия в обяснение на стереотипите и предразсъдъците? Как отношенията между социалните групи, нациите и етническите малцинства им влияят? Какво е тяхното съдържание? Какъв е механизмът на формирането им? Какво обяснение предлагат различните научни теории за тях? Защо стереотипите и предразсъдъците за собствената група обикновено са по-позитивни в сравнение с тези към представителите на другите групи? Именно на отговорите на тези въпроси е посветена настоящата статия.

В социалната психология развитието на понятието *стереотип* преминава през няколко периода. За първи път думата се използва през 1798 г. за отбелязване на калъпа, шаблона за отпечатване на едни и същи страници в процеса на печатане (Ashmore & Del Boca, 1981). Етимологията на думата е от гръцки език и означава „пространствен, твърд отпечатък“ (от гр. *steréos* – солиден, *typos* – форма). В социалните и политическите науки терминът е

въведен от американския политически журналист Уолтър Липман през 1922 г. и се отнася до често цитираните в неговата книга „Общественото мнение“ „умствени образи“ („pictures in our heads“) за различни социални групи (Lippmann, 1956). Той посвещава приблизително 1/6 от нея на изучаване на стереотипите, които се отнасят до когнитивните представи за социалните групи. Използваната метафора за тях предполага нежелана ригидност, известно постоянство и липса на разнообразие в приложението им. Въпреки че самият У. Липман е безпристрастен в оценката на стереотипите, много социални психолози ги определят като неверни, трудни за промяна и прекалено опростени тенденции при възприемането на определени аспекти от реалността или от чертите на представители на различни социални групи (Katz & Braly, 1933; Klineberg, 1951; Allport, 1954).

В научната литература най-много **изследвания** в продължение на десетилетия са проведени за анализ на националните и расовите стереотипи. Именно затова и повечето методологии, които се прилагат, са разработени с тази цел. Първото изследване на етнически и национални стереотипи, превърнало се в класическо, е проведено със студенти от университета в Принстън, САЩ (Katz & Braly, 1933). Те трябва да изберат от списък с 84 характеристики тези, които са характерни за 10 национални или етнически групи. След първоначалния избор изследваните лица са помолени да се върнат на избраните от тях черти за националните или етническите групи и да ги сведат до 5 на брой, които са най-характерни. Като използват само посочените 5 типични характеристики, авторите изчисляват 12 най-често посочвани черти за всяка група. С това свое решение те имплицитно приемат *консенсуса* като критерий за даване на работна дефиниция за стереотипите. Най-висока оценка получават американци, великобританци и шотландци, а най-ниска – индийци, турци и цветнокожи. Като обяснение на получените резултати учените посочват, че оценката на групата е резултат (функция) от характеристиките, които им се приписват, т.е. отразява стереотипите в американската култура. По-късно проведеното от тях изследване е повторено през 50-те (Gilbert, 1951) и 60-те години (Karlsins, Coffman & Walters, 1969) на XX век.

Десетилетия изследователите са се питали каква е връзката между стереотипите и предразсъдъците? Как стереотипите за дадена група се свързват с предразсъдъците за нея?

Въпреки че понятията стереотип и предразсъдък са тясно свързани, очертаването на различията между тях обикновено се асоциира с различията между вярвания или мнението и нагласите. Нагласите към социалните групи са също така и резултат от вярванията за членовете им. **Стереотипите са вярвания** или *мнение* за характеристиките на социалните групи или техни членове, а **предразсъдъците** се определят като *негативни нагласи* към

други групи (Harding et al., 1969; Ashmore & Del Boca, 1981) и се основават на стереотипи. Нагласите представляват тенденцията да се оценява даден обект с определена степен на харесване или не.

Според изследователите нагласите, или всеки отговор, с който се изразява оценка, се състои от 3 компонента: *когнитивен, афективен и поведенчески*. Според тях предразсъдъците се характеризират с когнитивен (например стереотипи за член на друга група, различна от собствената), афективен (нехаресване) и конативен компонент (дискриминационно поведение). По-ранното разбиране в науката е, че нагласите се състоят от един компонент (Fishbein & Ajzen, 1975), изместен от 3-компонентната им структура (Zanna & Rempel, 1988).

Според **теорията за обработка на информацията** (Fishbein & Ajzen, 1975) нагласите към даден обект са свързани с възприеманите характеристики, които му се приписват, и с негативната или позитивната оценка, която му се дава. Например, ако американците възприемат немците като изследователи, трудолюбиви, стриктни и интелигентни (стереотип) хора и ако тези характеристики са оценени позитивно, по-вероятно е те да имат позитивна нагласа към тях. Според тази теоретична гледна точка стереотипите и предразсъдъците са тясно свързани помежду си, но се отличават в предположението за посоката на причините за тях.

В ежедневието животът понятието „предразсъдък“ е натоварено с оттенък на нехаресване, което се основава на нелогично вярване за член на друга група, различна от собствената. По правило носителите на предразсъдъци търсят причини и обстоятелства за оправдание и легитимирането им. Пример за това е саморазправата с цветнокожи американци от членове на ку-клукс-клан или геноцида на евреите в Германия по време на нацизма.

Въпреки че по-често предразсъдъкът се среща като *негативна* нагласа, това не винаги е така. Например в проведено изследване на национални стереотипи с ученици от гимназията в САЩ (Stapf et al., 1986) се установява, че те харесват канадци и швейцарци почти колкото членовете на собствената им група, а шведите са дори още по-високо оценени.

В научната литература са налице множество теории, които предлагат обяснение на стереотипите и предразсъдъците на различни нива на анализ и в термините на различни психологични процеси. Често не е ясно дали те си противоречат и изключват взаимно, или се допълват. Съществуват също така и различни класификации за разбиране на теориите за анализираните понятия. Една от тях (Allport, 1954; Ashmore, 1970) ги разглежда според *нивото на анализ*, който правят. В този случай те са обяснени чрез *социокултурни причини* или като *индивидуални процеси*. В единия край на континуума са теориите, които разглеждат стереотипите и предразсъдъците като индивидуални мотиви и личностни характеристики (черти) (**теорията за изкупителната жертва**

и теорията за авторитарната личност), а в другия — като ограничение в способността за възприемане на информацията от личността (**когнитивният подход**). В единия край е **теорията за конфликта**, която ги обяснява като резултат от социален конфликт, а в другия е **теорията за социалното учене** и процесът на социализация. В литературата по-малко внимание е обърнато на второто измерение, което е ортогонално.

Психодинамичните теории разглеждат и обясняват стереотипите и предразсъдъците на индивидуално личностно ниво. Според тях те не са резултат нито от процеса на социално учене, нито от социалния конфликт, а от индивидуален конфликт и затова са обяснени с личностни характеристики. Според тази теоретична гледна точка (Adorno, Frenkel-Brunswick, Levinson & Sanford, 1950) е налице директна връзка между индивидуалните различия и черти между хората като авторитаризъм, догматизъм, ориентация за социално доминиране, самооценка, индивидуализъм-колективизъм и идентификация и разбирането на предразсъдъците. Те са *симптом* (Ashmore, 1970) за по-дълбок личностен конфликт и затова са наречени *симптомни теории*.

Според **теорията за изкупителната жертва** (Allport & Kramer, 1946), която е една от най-известните симптомни теории за обяснение на предразсъдъците, агресията към членове на други групи е резултат от изместването ѝ от силен насилник към представители на безсилна малцинствена група. Тази теория произлиза от хипотезата за фрустрация-агресия (Dollard, Doob, Miller, Mowrer & Sears, 1939). Според нея агресивното поведение е винаги реакция към изпитвана фрустрация. Ако се пречи на личността да достигне желана от нея цел, тя реагира с агресия, обикновено насочена към човека, който причинява фрустрацията. Ако той е прекалено силен, агресията е насочена към по-слаби хора. Според теорията за изкупителната жертва членовете на малцинствени групи често служат за мишена, към която се пренасочва агресията чрез обвинения за фрустрация, рационализация и/или като им се приписват негативни характеристики.

Отправената *критика* към този теоретичен подход е, че не предлага изчерпателно обяснение на развитието на предразсъдъците. Той разглежда източника на агресивна енергия, но не успява да даде задоволително обяснение на критериите за избор на мишени за него. Например не е в състояние да обясни защо предразсъдъците в Южна Африка са към чернокожи или защо по време на нацисткия режим германците избират да насочат своите предразсъдъци именно към евреите. Става ясно, че видимо безсилни представители на малцинствата често са избирани за изкупителни жертви (Ashmore, 1970). За съжаление разглежданата теория не предлага принципи и критерии за определяне на характеристиките на предпочитаната група, към която да се насочи агресията, освен това, че нейните членове трябва да са безпомощни.

Друго обяснение на предразсъдъците дава **теорията за авторитарната личност** (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson & Sanford, 1950). Според нея те са свързани с по-широка идеология, с политически, икономически и социални вярвания, причинени са от личностни фактори като качеството на родителския контрол, упражняван през детството, когато се формира детската личност. За да проверят своята теория, скоро след края на Втората световна война (1939–1945 г.), авторите провеждат интервюта и използват следните *ска̀ли*: 1) за *антисемитизъм*, 2) за *етноцентризъм*, 3) за *политически и икономически консерватизъм* и 4) за *имплицитни антидемократични нагласи или за фашизъм*. Първите две ска̀ли са директни експлицитни методологии за измерване на предразсъдъци. Установената висока корелация между тях подкрепя хипотезата, че хората с антисемитски убеждения имат предразсъдъци и към представителите на други групи. Третата ска̀ла е разработена, защото авторите предполагат, че хората с политически и икономически консервативни убеждения също ще изпитват предразсъдъци. Ниската корелация обаче между първите две ска̀ли и третата не потвърждават тази хипотеза. Четвъртата ска̀ла е разработена с цел да се измерят недемократичните и авторитарни убеждения на личността, за които се допуска, че провокират и затвърждават наличието на предразсъдъци. Високата корелация между последната ска̀ла и първите две потвърждава хипотезата, че предразсъдъците са свързани с антидемократични и авторитарни тенденции в личността.

Интервюирани са малко на брой изследвани лица, които са избрани в зависимост от крайните (високи или ниски) резултати по четвъртата ска̀ла. От тях се събира допълнителна информация за предразсъдъците, които имат. От данните се извежда *синдромът на авторитарната личност*, който включва афективни и когнитивни елементи. Типичната авторитарна личност е възпитана в спазване на строги норми и дисциплина, а чувствата, които изпитва към своя баща, ги насочва към членове на други групи. Тя разтоварва натрупаното напрежение и агресия, като ги насочва към представители на по-нисшестоящи в социалната йерархия етноси и класи, основно евреи и цветнокожи (Billig, 1976). Авторитарната личност дълго време е била изкупителна жертва, затова и проектира агресията, която изпитва, към представителите на други групи.

По-късно с времето в представената класическа теория за авторитарната личност са открити множество методологични слабости, които поставят под съмнение получените резултати от проведените изследвания, за да я докажат (Ashmore, 1970). Например за всички въпроси от ска̀лите за антисемитизъм, етноцентризъм и фашизъм се изчисляват само позитивните дадени отговори, т.е. отчита се единствено тенденцията за съгласие и приемане, което изкуствено засилва корелацията между тях. Ска̀лата за фашизъм високо корелира с интелекта и образователния статус, а трите променливи са свързани с предразсъдъците. Освен това интервюиращите предварително знаят получените

резултати за предразсъдъците на изследваните лица, което в възможно да се отрази на вида въпроси, които те им задават. На теоретично ниво авторитаризмът и нетолерантността със сигурност не са единствено присъщи на фашисти, антисемити, членове на ку-клукс-клан и на консерватори (Rokeach, 1960). Те се срещат и при хора с различна политическа ориентация, професии и житейски съдби. Това предполага необходимостта от разработване на скала за измерване на авторитарните вярвания, освободена от идеологически внушения. Според М. Рокич разработената от него скала за догматизъм във вярванията го измерва независимо от политическите убеждения на личността.

Теорията за авторитарната личност дава незавършено обяснение на процеса на формиране на стереотипи и предразсъдъци. Единствено хипотезата, че индивидуалните различия в предразсъдъците са свързани с нивата на ценностите на фашизма се потвърждава емпирично. Установява се от проведени изследвания в различни страни, че ценностите на фашизма са силно свързани с изпитваните предразсъдъци (Pettigrew, 1958).

В обобщение, както т.нар. симптомни теории, каквато е теорията за изкупителната жертва, така и теорията за авторитарната личност, предлагат частично обяснение на предразсъдъците. Те не обясняват задоволително различията в нивата на предразсъдъци у представители на различни култури и региони, защо различни групи стават тяхна мишена или специфичното съдържание на системата от вярвания, развита в предразсъдъчни личности.

Въпреки индивидуалните различия стереотипите са широко социално споделяни в повечето общества и култури. Според **теорията за социалното учене** те са относително исторически и културно стабилни и често отразяват социалната реалност от миналото. Тя твърди, че стереотипите и предразсъдъците са резултат от наблюдението на видими характеристики между групите в обществото или се основават на социалното влияние, което произлиза от източници като *масмедии, учители, родители и групата на връстниците*. С развитието си децата, освен че се научават да различават представителите на различна от тяхната социална група, усвояват и факта, че членовете на собствената им група имат към тях различни нагласи и вярвания (Ashmore, 1970). Според тази теория стереотипите се предават чрез процеса на **социализация**, който включва обучение в училище, усвояване на учебното съдържание на преподаваните дисциплини в него, общуване с възрастните и връстниците и директно наблюдение на поведението им. Установено е, че расовите, националните, етническите и половите стереотипи се развиват рано в живота на човека (Tajfel & Jahoda, 1966) и още на 6–7-годишна възраст те вече са устойчиви. Именно поради тази причина *родителите* играят значима роля за тяхното предаване не само чрез информацията, която осигуряват на своите деца, но и чрез поведенческите модели, които прилагат към членове на различни групи. Именно поради тези причини де-

цата не само научават и затвърждават стереотипите и предразсъдъците от своите родители, но и типичните форми на поведение и взаимоотношения с представители на различни групи. Друг процес, чрез който възрастните предават собствените си вярвания, убеждения и чувства за членове на различни групи, е чрез забрана на контакт, например да играят с „различните“ деца по раса, етнос, религия, език и т. н., и да общуват с представителите на различни социални групи, като се създава впечатление, че те са „лоши“, „мръсни“ и/или непослушни.

Безспорно е установено, че стереотипите и предразсъдъците се предопределят от *когнитивни, мотивационни и процеси на социалното учене*, чието влияние се комбинира и смесва в различен социален контекст и провокира специфични съждения и поведение. Именно затова, за да се разбират стереотипите и предразсъдъците, е необходимо те да се анализират *в единство* и да се отговори на въпроса как детерминантите на мотивацията си взаимодействат с когнитивните компоненти, за да се изразят чрез поведението.

Основите на анализирането на стереотипите и предразсъдъците от когнитивна гледна точка са поставени от Х. Ташфел (Tajfel, 1969) и неговата статия *„Когнитивни аспекти на предразсъдъците“*, превърнала се в класическа. В нея се отдава по-малко значение на мотивационните фактори, които са свързани с тях. Те по-скоро се анализират като когнитивни категории, които внасят порядък във възприемането на социалната среда и са резултат от ограничените човешки способности за преработка на информация.

Основната характеристика на стереотипите, която ги отличава от другите социални категории, е тази, че насочени към членове на други групи, различни от собствената, по правило са *по-слабо позитивни* – в сравнение със случая, когато са насочени към представители на собствената група. Етноцентризмът, или предпочитанието към собствената и подценяването на другите групи, се наблюдава в различни култури. По-късно Ташфел (Tajfel, 1981) променя своята научна позиция, защото, ако се разглеждат единствено когнитивните функции на стереотипите, не се дава отговор на въпроса какви **функции** изпълняват те в социалните групи, сред които са широко разпространени. Стереотипите са вид „социални митове“ (Tajfel, 1981), които изпълняват определени функции в социалния ред и обуславят мястото, което личности и цели групи заемат в социалната йерархия. Според него стереотипите помагат да се предпази собствената група, да се даде позитивна оценка за нейните членове, като се изтъкват различията с представители на други групи, допринасят за създаване и поддържане на групова идеология, служат и за обяснение и оправдание на социалните действия срещу другите групи. Те, от една страна, помагат

на членовете на групата да оформят позитивна оценка за нея, а от друга – служат за различаване от другите социални групи, допринасят за изграждане и развиване на идеологии, чрез които се обяснява и оправдава груповото поведение (Ганева, 2010). Стереотипите, възприемани като социални и контекстуални репрезентации на групите, отразяват реалността и съществуващите връзки между тях. Промяната в отношенията между групите би могла да промени стереотипите за тях. Негативният характер на даден стереотип не се дължи на когнитивен дефицит, а на това, че той е оценително съждение.

За Ташфел (Tajfel, 1981) стереотипното възприемане на реалността, т.е. приписването на определени общи черти на големи групи от хора (Valencia et al., 2004), се корени в процеса на *категоризация* – идея, вече скицирана от Олпорт (Allport, 1954) в неговото класическо изследване за предразсъдъците. Категоризацията е процес, чрез който получената информация от външната среда се организира и подрежда. Благодарение на нея реалността не се възприема като сбор от индивидуални и отделни обекти, а като *подредена цялост*, като множество от класове, от обекти или категории. Тя е явление, което управлява социалното поведение, създава и поддържа ценности, нагласи и вярвания, влияе върху отношенията между групите в обществото. Социалната категоризация (Ганева, 2010) подчертава съществуващите различия между обекти, които принадлежат на различни класове, и намалява различията между предмети от един и същи клас.

Целта на настоящото изследване е да се анализира връзката между стереотипи и предразсъдъци чрез свободни асоциации от думи, оценяване и отчитане на нейната вероятност при изследване на отношението към малцинствени групи и към групата на мнозинството. По-конкретно приложената методология е разработена с цел:

1. Да се направи обобщение на резултати от предишни изследвания (Valencia et al., 2004, Валенсиа & Ганева, 2006 и Ганева, 2009) за типични малцинствени групи в друг културен контекст.

2. Да се обобщи приложението на стратегията „свободни асоциации от думи“.

3. Да се анализира ефектът на контекста – личностен и общностен.

Формулирани са следните *хипотези*, от които основно се очаква:

- различие при стереотипите и нагласите в манипулирания социален контекст – личностен и общностен;

- различие в отношението към изследваните малцинствени групи: евреи, турци и роми и към групата на мнозинството, както и

- различие в стереотипите и нагласите на изследваните лица по осъществяване на контакт с представители на различни етноси, пол и възраст.

Методология

Дизайнът на изследването се състои от 2 условия на контекст – **ти самият** ($N = 78$) и **българското общество** ($N = 74$), 4 групи – **българи, турци, роми и евреи**, 2 зависими променливи (скали) – **стереотипи и нагласи**, които се повтарят за двата контекста. Независимата променлива се манипулира по следния начин: в „личностен“ контекст (**ти самият**) най-отгоре на въпросника е написано: „изследване на възприятията и нагласите към малцинствата“. Студентите са помолени да запишат свободните си асоциации от думи чрез инструкцията: „Моля, първо помислете за **пет** характеристики за изброените групи (**българи, турци, роми и евреи**), които **според ВАС** най-добре ги описват, и ги напишете в посочените места чрез една дума или кратко словосъчетание“. Следва оценка на вероятността на притежание и оценка на посочените черти: „Второ, в средата напишете какъв процент от членовете на групата притежава всяка една от посочените характеристики **според ВАС** (0% – нито един от членовете на групата не я притежава, 50% – половината от членовете на групата я притежават, 100% – всички членове на групата я притежават). Накрая напишете **оценката според ВАС** за всяка една от посочените характеристики, като използвате следните знаци: ++ = много позитивна, + = позитивна, 0 = нито позитивна, нито негативна/неутрална, – = негативна, – – = много негативна“.

В **общностния контекст (българското общество)** на всяка страница от въпросника е написано следното: „Изследване на възприятията и нагласите на българското общество към малцинствата“. Студентите посочват свободните асоциации на думи чрез следната инструкция: „Моля, първо помислете за **пет** характеристики за изброените групи (**българи, турци, роми и евреи**), които **според БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО** най-добре ги описват, и ги напишете в посочените места чрез една дума или кратко словосъчетание“. Отново посочените черти се оценяват и се изследва тяхната степен на вероятност: „Второ, в средата напишете какъв процент от членовете на малцинството притежават всяка една от посочените характеристики **според БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО** (0% – нито един от членовете на групата не я притежава, 50% – половината от членовете на групата я притежават, 100% – всички членове на групата я притежават). Накрая напишете **оценката според БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО** за всяка една от посочените характеристики, като използвате следните знаци: ++ = много позитивна, + = позитивна, 0 = нито позитивна, нито негативна/неутрална, – = негативна, – – = много негативна.“

На изследваните лица е зададен въпрос дали познават представители на изследваните малцинствени групи: турци, роми и евреи. Възможните отговори са: не; не познавам нито един; мисля, че не познавам; мисля, че познавам; да, познавам. Те посочват и демографски данни като възраст и пол.

Измерване

– *Стереотипи*. След като изследваните лица напишат първите пет характеристики, за които се сетят, за разглежданите групи (турци, роми и евреи), те посочват процента, в който членовете на групите притежават дадената характеристика, оценяват я чрез 5-степенна скала и се изработва индекс на стереотипност: $\Sigma(\text{Pig} \times \text{Vig})/n$ ($\Sigma(\text{Pig} \times \text{Vig})/n$). Той приема стойности от $-1,0$ (максимално негативни стереотипи) до $+1,0$ (максимално позитивни стереотипи) със средна точка $0,0$ (неутрални стереотипи) (по-подробно например Esses et al., 1993).

– *Нагласи*. Изследваните лица са помолени да оценят етническите групи като цяло (турци, роми и евреи) в границите между 0 (силно негативно) и 100 (силно позитивно). Индексът за нагласите приема стойности от $-1,0$ (максимално негативни нагласи) до $+1,0$ (максимално позитивни нагласи) със средна точка $0,0$ (неутрални нагласи) (Campbell, 1971; Esses et al., 1993).

Изследвани лица

В изследването участват 152 студенти от български произход, от които 108 са мъже, а 44 са жени на средна възраст $M=24,6$ години ($SD=5,4$).

Резултати

Корелационен анализ

За да се изчисли линейната корелация между *стереотипите* и *нагласите* към изследваните етнически групи – българи, турци, роми и евреи, е използван коефициентът на Пирсън (Таблица 1). За цялата извадка неговите стойности са ниски и средни (корелацията е ниска и средна), което означава, че те измерват различни аспекти на етническите групи.

Таблица 1. Корелационен анализ между *стереотипите* и *нагласите* към българи, турци, роми и евреи

Стере- отипи/ нагласи към	Стереотипи към			Нагласи към		
	българи	турци	роми	българи	турци	роми
българи	1			1		
турци	0,10	1		– 0,04	1	
роми	0,22**	0,48***	1	– 0,08	0,22**	1
евреи	0,09	0,41***	0,38***	– 0,17*	0,24**	0,05

Забележка: Данните са анализирани с корелационния коефициент на Пирсън (Pearson linear correlation coefficient); корелацията е със статистическа значимост: * $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$.

Ниската корелация между *стереотипите* и *нагласите* на българите към различните етноси показва, че те не се влияят едни от други. Корелацията

между *стереотипите* и *нагласите* на българите към: 1) собствената национална група е 0,54; 2) към турците е 0,44; 3) към ромите е 0,23; 4) към евреите е 0,07. Това показва най-тясната връзка между *стереотипите* и *нагласите* като понятия на българите към собствения им етнос.

За да се изчисли линейната корелация между *степенна на познанство* с представители на турския, ромския и еврейския етнос и *стереотипите* или *нагласите* на българите към тях, е използван коефициентът на Пирсън (Таблица 2).

Таблица 2. Корелационен анализ между *степенна на познанство* с представители на турския, ромския и еврейския етнос и *стереотипите* и *нагласите* на българите към тях

Корелационен анализ между	Степен на познанство с		
	турци	роми	евреи
стереотипи към	0,24**	- 0,27**	0,05
нагласи към	0,02	0,06	0,10

Забележка: Данните са анализирани с корелационния коефициент на Пирсън (*Pearson linear correlation coefficient*); корелацията е със статистическа значимост: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

За цялата извадка корелацията между *степенна на познанство* и скалите за *стереотипи* и *нагласи* е ниска и средна, което означава, че *стереотипи* и *нагласи* са обективно измерени понятия в настоящото изследване.

Връзка между стереотипите към етническите групи, разпределени по контекст на заместване, степен на познанство, пол и възраст

С цел да се определи дали има различие в *стереотипите* по *пол* и *възрастова група* (група 1: <22, група 2: 22–25, група 3: >25) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че има статистически значим ефект на взаимодействие между *пола* и *възрастовата група* върху скалата за *стереотипи*, $F(5,528)=3,50$, $p=0,004$ с малка големина на ефекта, $\eta^2=0,18$, съгласно Коен (Cohen, 1988).

С цел да се определи дали има различие в *стереотипите* по *пол* и *контекст на заместване* (1 – аз, 2 – общество) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че няма статистически значим ефект на взаимодействие между *пола* и *контекста* върху скалата за *стереотипи*, $F(1,530)=2,95$, $p=0,09$.

С цел да се определи дали има различие в *стереотипите* по *възрастова група* и *контекст на заместване* (1 – аз, 2 – общество) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че има статистически значим ефект на взаимодействие между *възрастовата група* и *контекста* върху скалата за *стереотипи*, $F(2,528)=5,54$, $p=0,01$ с малка големина на ефекта, $\eta^2=0,13$, съгласно Коен (Cohen, 1988).

Таблица 3. Средни стойности на стереотипи на българите към различните етноси, разпределени по контекст на заместване (личностен и общностен), степен на познанство, пол и възрастова група

Българи към	Познавате ли някой от етноса				Пол				Възрастова група				
	да	не	sig.	d	мъже	жени	sig.	d	<22	22-25	>25	sig.	η(eta)
българи													
аз	нд	нд			-0,05	0,28	*	0,65,T	0,01ab	0,35 ^b	-0,04 ^a	*	0,30,T
общество	нд	нд			-0,15	0,30	*	0,74,T	0,33 ^b	-0,27b	-0,10 ^{ab}	*	0,41,Г
sig.					-	-			*	*	-		
Cohen's d					-	-			0,69,T	1,08,>Г	-		
турци													
аз	0,40	0,32	-	-	0,23	0,18	-	-	0,12 ^a	-0,01 ^a	0,55 ^b	*	0,60,>Г
общество	-0,43	-0,06	-	-	-0,15	0,05	-	-	-0,41 ^a	0,05b	-0,13 ^{ab}	*	0,32,T
sig.	*	*			*	-			*	-	*		
Cohen's d	2,52,>Г	0,80,T			0,72,T	-			1,26,>Г	-	1,55,>Г		
роми													
аз	-0,76	-0,22	*	1,71,>Г	-0,27	-0,51	*	0,63,T	-0,35 ^b	-0,69a	-0,06 ^c	*	0,66>Г
общество	-0,39	-0,58	*	0,45,M	-0,44	-0,58	-	-	-0,51	-0,39	-0,53	-	-
sig.	*	*			*	-			*	*	*		
Cohen's d	2,23,>Г	0,89,Г			0,31,M	-			0,49,M	0,54,T	1,02,>Г		
евреи													
аз	0,08	0,18	-	-	0,35	0,06	*	0,89,Г	0,11a	-0,08 ^a	0,47 ^b	*	0,74,>Г
общество	0,09	0,23	-	-	0,12	0,44	*	0,59,T	0,21	0,12	0,23	-	-
sig.	-	-			*	*			-	-	*		
Cohen's d	-	-			0,47,M	1,04,>Г			-	-	0,54,T		

Забележка: Положителните стойности показват положителни стереотипи, негативните – негативни (диапазон от -1 - максимално негативни стереотипи, 0 - неутрални, +1 - максимални позитивни стереотипи); където е налице статистически значим ефект при $p < 0,05$ между личностното мнение и на обществото, в съответната колона е поставена звездичка; където е налице статистически значим ефект при $p < 0,05$ по пол, възраст и познаване на представител на даден етнос в съответната редица от две или три числа, е поставена звездичка и точното място на статистическото различие е посочено с малка буква (a, b, c); средните, отбелязани с (a), са статистически значимо по-малки от средните, отбелязани с (b), и са статистически значимо по-малки от средните, отбелязани с (c); средните, отбелязани с (ab), попадат между средните, отбелязани с (a) и (b), и няма статистически значимо различие между тях; данните са обработени по колони с t-тест за независими извадки (independent-samples t-test), а по редове с еднофакторен дисперсионен анализ и постхок тестовете на Туки (ANOVAs and Tukey's HSD post hoc tests); за t-тестовете големината на ефекта е изчислена на базата на коефициента d на Коен и е интерпретирана при стойности: $>1,0$ като много по-голяма от типичната ($>Г$), $0,8-1,0$ като голяма или по-голяма от типичната (Г), $0,5-0,8$ като средна или типична (Т) и $0,2-0,5$ като малка или по-малка от типичната (М), съгласно Коен (1988); за дисперсионния анализ големината на ефекта е изчислена на базата на коефициента ета η на Коен и е интерпретирана при стойности: $>0,45$ като много по-голяма от типичната ($>Г$), $0,37-0,44$ като голяма или по-голяма от типичната (Г), $0,24-0,36$ като средна или типична (Т) и при стойности $0,10-0,23$ като малка или по-малка от типичната (М), съгласно Коен (Cohen, 1988); нд – няма данни.

С цел да се провери хипотезата дали *стереотипите към евреите* са неутрални (равни на 0) е проведен допълнителен тест. Чрез *t-теста за една извадка* на Стюдънт (Student's one-sample *t*-test) се проверява дали средноаритметичната стойност на *стереотипите към евреите* е равна на 0. Той показва, че средноаритметичната стойност на *стереотипите към евреите* ($M = 0,19$, $SD = 0,46$, $N = 110$) е статистически значимо различна от 0, $t(109) = 4,22$, $p < 0,01$.

Представените резултати в Таблица 3 показват, че стереотипите на мъжете от български произход към *собствената група* са по-негативни в сравнение с жените. До приблизително 22-годишна възраст те стават по-позитивни, след което с увеличаване на възрастта стават по-негативни.

Мъжете от български произход имат по-негативни стереотипи към *турския етнос* в общностния в сравнение с личностния контекст. Изследваните българи под 22 и над 25-годишна възраст имат по-негативни стереотипи за турците в общностния в сравнение с личностния контекст.

Жените от български произход имат по-негативни стереотипи за *ромите* в сравнение с мъжете в личностния контекст. Мъжете в общностния контекст имат по-негативни стереотипи за ромите в сравнение с личностния контекст. Българите под 22 и над 25-годишна възраст имат по-негативни стереотипи за ромите в общностен в сравнение с личностния контекст. За групата между 22 и 25-годишна възраст тази тенденция е в обратна посока – в личностния контекст стереотипите за групата на ромите са по-негативни в сравнение с общностния контекст. Личните стереотипи за ромите са най-негативни между 22 и 25-годишна възраст, след която те намаляват.

Като цяло стереотипите на българите за *евреите* са позитивни. В личностния контекст при мъжете те са още по-позитивни в сравнение с общностния контекст. При жените в общностния контекст те са по-позитивни в сравнение с личностния контекст. Жените в личностния и мъжете в общностния контекст имат по-позитивни стереотипи за евреите. Единствено между 22 и 25-годишна възраст стереотипите на българите за евреите са негативни. С увеличаване на възрастта те стават по-слабо позитивни.

Връзка между нагласите към етническите групи, разпределени по контекст на заместване, степен на познанство, пол и възраст

С цел да се определи дали има различие в *нагласите по пол и възрастова група* (група 1: <22, група 2: 22–25, група 3: >25) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че има статистически значим ефект на взаимодействие на *пола* и *възрастовата група* върху скалата за *нагласи*, $F(5,602) = 3,51$, $p = 0,004$ с малка големина на ефекта, $\eta^2 = 0,16$, съгласно Коен (Cohen, 1988).

С цел да се определи дали има различие в *нагласите по пол и контекст на заместване* (1 – аз, 2 – общество) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че има статистически значим ефект на взаимодействие на *пола* и *контекста* върху скалата за *нагласи*, $F(1,604) = 4,88$, $p = 0,03$ с незначителна

големина на ефекта, $\eta^2=0,09$, съгласно Коен (Cohen, 1988). Тъй като големината на ефекта е незначителна, се приема, че липсва практическа значимост.

С цел да се определи дали има различие в *нагласите* по *възрастова група* и *контекст на заместване* (1 – аз, 2 – общество) е проведен двуфакторен дисперсионен анализ. Резултатите показват, че има статистически значим ефект на взаимодействие на *възрастовата група* и *контекста* върху скалата за *нагласи*, $F(2,602)=5,54$, $p=0,04$ с малка големина на ефекта, $\eta^2=0,13$, съгласно Коен (Cohen, 1988).

Таблица 4. Средни стойности на *нагласите*, разпределени по *контекст на заместване* (личностен и общостен), *степен на познатство*, *пол* и *възрастова група*

Българи към	Познавате ли някой от етноса				Пол				Възрастова група				
	не	да	sig.	d	мъже	жени	sig.	d	<22	22-25	>25	sig.	η(eta)
българи													
аз	нд	нд			0,40	0,44	-	-	0,43	0,47	0,33	-	-
общество	нд	нд			0,30	0,20	-	-	0,63b	,06a	0,34ab	*	0,52,>Г
sig.					-	*			*	*	-		
Cohen's d					-	0,70,Т			0,56,Т	0,89,Г	-		
турци													
аз	- 0,20	0,37	*	1,28,>Г	0,10	- 0,08	-	-	0,00a	- 0,33a	0,47b	*	0,59,>Г
общество	- 0,07	-0,16	-	-	- 0,19	- 0,09	-	-	- 0,10	- 0,13	-0,26	-	-
sig.	-	*			*	-			-	*	*		
Cohen's d	-	1,19,>Г			0,56,Т	-			-	0,49,М	1,48,>Г		
роми													
аз	0,80	- 0,13	*	1,61,>Г	0,03	- 0,32	*	0,64,Т	-0,09	- 0,13	- 0,13	-	-
общество	0,80	- 0,47	*	2,61,>Г	-0,43	- 0,46	-	-	-0,28	- 0,40	- 0,57	-	-
sig.	-	*			*	*			-	*	*		
Cohen's d	-	0,61,Т			0,76,Т	0,64,Т			-	0,58,Т	0,79,Т		
евреи													
аз	0,36	0,40	-	-	0,33	0,12	*	0,62,Т	0,17a	0,07a	0,60b	*	0,71,>Г
общество	0,12	0,22	-	-	0,05	0,23	*	0,59,Т	0,05	0,02	0,18	-	-
sig.	*	-			*	-			*	-	*		
Cohen's d	0,75,Т	-			0,79,Т	-			0,49,М	-	0,96,Г		

Забележка: виж забележките под Таблица 3.

Представените резултати в Таблица 4 показват, че нагласите на жените от български произход към *собствената група* са по-позитивни в личностен отколкото в общностен контекст. До 22-годишна възраст те са по-позитивни в общностен контекст. Между 22 и 25-годишна възраст те са по-позитивни в личностен контекст. С увеличаване на възрастта в общностен контекст те стават по-слабо позитивни.

Мъжете от български произход имат по-негативни нагласи към *турци и роми* в общностния в сравнение с личностния контекст. С увеличаване на възрастта на изследваните лица личните нагласи към турците стават по-позитивни. Между 22 и 25-годишна възраст в личностен контекст нагласите към турците са по-негативни в сравнение с общностен контекст. Над 25-годишна възраст в общностен контекст нагласите към турците са по-негативни.

Нагласите към *ромите* са по-негативни в общностен контекст както на мъжете, така и на жените от български произход. Над 22-годишна възраст нагласите на българите към ромите са по-негативни в общностния в сравнение с личностния контекст.

Мъжете в личностен и жените в общностен контекст от български произход имат по-позитивни нагласи към *евреите*. Като цяло нагласите към евреите са по-позитивни в личностен в сравнение с общностния контекст. С увеличаване на възрастта на изследваните лица те стават още по-позитивни.

Обсъждане на резултатите

Наблюдават се интересни тенденции при анализа на връзката между стереотипи и предразсъдъци и анализа на различната логика, която се използва при оценка на малцинствените групи. Налице са различия при функциониране на двата контекста, личностен и общностен, потвърдени и от предишни изследвания (Valencia et al., 2004; Валенсиа & Ганева, 2006; Ганева, 2009), където се открива, че в общностния контекст малцинствата като цяло са оценени по-негативно. Личностният контекст („ти самият“) при оценяване на турците предизвиква неутрални или позитивни стереотипи и нагласи, а при общностния контекст те са по-негативни. Резултатите показват различния начин на функциониране на когнитивната метасистема върху оперативната система (Doise, 1990). В този смисъл личностният и общностният контекст провокират у изследваните лица различни социални и нормативни позиции. Те показват различните начини на изграждане на значения във връзката аз→обект (първи контекст) и във връзката аз→другите→обект (втори контекст). При първата импликация логиката на толерантността (Guimelli et al., 2000) не позволява да се проявят някои елементи на социалните репрезентации, като определени зони стават „неми“ под влияние на груповите норми и натиск върху изследваните лица (Abric & Guimelli, 1998), което предизвиква по-позитивни стереотипи и предразсъдъци за групите. Във втората манипулация, където субектният контекст е заменен от „другите“, груповите норми и социалният натиск са по-слаби, затова и „немите зони“ се изразяват спонтанно, което обяснява по-негативните стереотипи и предразсъдъци за разглежданите групи (виж Guimelli, 1994 и Guimelli, 1999).

Резултатите от изследването на младите хора в България показват постоянни корелативни взаимовръзки при направените анализи на стереотипите и предразсъдъците, като се потвърждава, че методът на свободни асоциации на думи е по-подходящ от конвенционалните скали (Stangor et al., 1991).

Потвърждава се хипотезата, че нагласите на българите към собствения етнос са благоприятни, а нагласата им към турци и роми е негативна, като най-негативна е нагласата на българите към ромите. Това може да се обясни с теорията за социалната идентичност на Ташфел (Tajfel, 1978), според която при съпоставянето „*ние-те*“ се появява предпочитание към собствената група. На каквато и да е възраст, веднъж развито, то се запазва през целия жизнен път на индивида.

Получените резултати показват негативно отношение от изследваните българи към турския етнос, което се потвърждава и от проведено изследване за отношението на мнозинството към традиционните „врагове“ на дадена страна (турците в случая) (Buchanan-Bartow et al, 1999). Въпреки изтеклия период от време (България се освобождава от отоманско робство през 1878 г.), спомените от отоманското нашествие присъстват в колективната памет на българското общество под формата на негативно отношение, проявено в ежедневието, директно и индиректно, явно или маскирано и в много области от българската култура. Негативното отношение към турския етнос е по-слабо изразено в сравнение с предразсъдъците към групата на ромите.

Най-негативната нагласа на българите към ромите е факт, установен и от предишни изследвания (Ганева, 2009). Констатират се по-негативни нагласи към етноси, които са по-различни от етноса на изследваните лица по религия и социален статус в етническата йерархия на обществото. Доказва се, че етническите нагласи на българите са свързани със съществуващите различия в социално-икономическия и междуетнически статус. Ромската етническа група се отличава видимо по физически характеристики от групата на българите, по своята култура и социално-икономическо положение. Негативните нагласи към ромите са подсилени допълнително и от средствата за масово осведомяване в България. За българите ромският етнос е значително по-малко приятен в сравнение с турския.

Направените избори от изследваните лица потвърждават и мястото, което заема всяко от изследваните малцинства в социалната йерархия. Групата на евреите, поради високата си степен на интегрираност с групата на мнозинството и относителната си финансова независимост, се отличава от другите две малцинства – роми и турци. От трите етноса тя е най-близо до групата на мнозинството.

Несъмнено възниква въпросът как да се обясни ниската оценка, ниската корелация между стереотипи и нагласи и приликите между двата контекста – личностен и общностен, за групата на ромите? На какво се дължи този факт: на определен ефект или на грешка при манипулиране с изследваните два контекста?

Обратно на индивидуалистичните теории, според които дадени групи в обществото се оценяват по един и същи начин (например групата на имигранти от Аржентина и Африка в Испания в изследването на Valencia et al. (2004) или групите на роми и турци в това изследване, които принадлежат към по-голяма категория „имигранти“ при Valencia et al. (2004) или „малцинствени групи“ в България), резултатите от проведените изследвания с млади хора в България показват разнообразна социална конструираност на стереотипите и оценките за разглежданите групи като резултат от различни културни и исторически процеси, в които те участват. Този факт ни помага да разберем функциите, които стереотипите и предразсъдъците изпълняват при оправдание на социалната система, различните властови позиции, които групите заемат в обществото, различията при дефиниране на това, което е „нормално“ да се мисли за „другите“, различията в определяне на характеристиките за най-отблъснатите групи, които затрудняват тяхната интеграция.

Голямо предизвикателство пред социалното познание представлява провеждането на изследвания в интеркултурен план. Настоящите резултати са получени с млади хора от български произход, като се анализират техните предпочитания към собствената национална група (българския народ) и към три етнически малцинства (турци, роми и евреи). За следващи изследвания остава задачата да се установи какви са нагласите към представители на други националности, етнически и възрастови групи. Проблемите на мултиетническите общества с взаимоотношенията между етническите и националните групи ще бъдат все по-интересни и актуални от научна гледна точка.

Въпреки положителните резултати, които оказват социалните промени в обществото ни върху приемането на културното многообразие като неизбежни и естествени, все още мнозинството проявява етнически предразсъдъци. В демократичното общество отварянето към различието и приемането на плурализма, волята да се изгражда заедно бъдещето трябва да са основен елемент за съвместното съжителстване. Интеркултурното съжителстване е действителна реалност, която се нуждае от превенция чрез възпитание и образование. То именно подготвя младите хора както от мнозинството, така и от малцинствата да бъдат способни да разрешават евентуални проблеми при контакт с други култури.

ЛИТЕРАТУРА

- Валенсия, Х., Ганева, З. (2006). *Стереотипи и нагласи към някои малцинства в България*. – Психологични изследвания, № 1, 145–158.
- Ганева, З. (2009). *Развитие на етническите стереотипи през детска възраст* (въведение на английски език от акад. М. Барет). София: Валдекс.
- Ганева, З. (2010). *Социални идентичности и психично благополучие* (въведение на английски език от акад. М. Барет). София: Валдекс.
- Abrie, J., Guimelli, C. (1998). *Représentations sociales et effets de contexte*. Connexions. 72, 23–38.
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper and Row.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley: Reading MA.
- Allport, G. W., Kramer, B. M. (1946). Some roots of prejudice, *Journal of Psychology*, 22, 9-39.
- Ashmore, R. (1970). Prejudice: Causes and cures. – In: B. E. Collins (Ed.). *Social Psychology: Social influence, attitude change, group processes and prejudice*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Ashmore, R., Del Boca, F. (1981). Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. In: D. L. Hamilton (Ed.). *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Billig, M. (1976). *Social Psychology and Intergroup Relations*. London: Academic Press.
- Buchanan-Barrow, E., Bayraktar, R., Papadopoulou, A., Short, J., Lyons, E., & Barrett, M. (1999). Children's representations of foreigners. Poster presented at the *9th European Conference on Developmental Psychology*, Spetses, Greece, September, 1999.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Doise, W. (1990). *Les Représentations Sociales*. – In: J. L. Beauvois et al. *Traité de Psychologie Cognitive*. III Paris: Dunod.
- Dollard, J., Doob, L., Miller, N., Mowrer, O., Sears, R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Fishbein, M., Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Reading: Addison-Wesley.
- Guilbert, G. (1951). Stereotype persistence and change among college students. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 46, 245-254.
- Guimelli, C. (1994). Transformation des représentations sociales, pratiques nouvelles et schèmes cognitifs de base. – In: C. Guimelli (Ed.). *Structure et transformations des représentations sociales*. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé.

- Guimelli, Ch. (1999). *La pensée sociale*. Paris: PUF.
- Guimelli, Ch., Deschamps, J-C. (2000). *Effets de contexte sur la production d'associations verbales: Le cas des représentations sociales des Gitanes*. *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, Vol. 47–48, 44–54.
- Harding, J., Proshansky, H., Kutner, B., Chein, I. (1969). Prejudice and Ethnic Relations. – In G. Lindzey and E. Aronson (eds.), *The Handbook of Social Psychology*, vol. 5. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Karlins, M., Coffman, T., Walters, G. (1969). On the fading of social stereotypes: Studies in three generations of college students. *Journal of Personality and Social Psychology*, 13, 1–16.
- Katz, D., Braly, K. (1933). Racial stereotypes in one hundred college students. – *Journal of Abnormal Social Psychology*, 28.
- Klineberg, O. (1951). *Race and psychology*, Paris: UNESCO.
- Lippmann, W. (1956). *Public Opinion*. New York, McMillan.
- Pettigrew, T. (1958). Personality and sociocultural factors in intergroup attitudes: a cross-national comparison. *Journal of Conflict Resolution*, 2, 29–42.
- Rokeach, M. (1960). *The open and closed mind*, New York: Basic Books.
- Stangor, D., Sullivan, L. A., Ford, T. E. (1991). *Affective and cognitive determinants of prejudice*. *Social Cognition*, 9, 359–380.
- Stapf, K., Stroebe, W., Jonas, K. (1986). *Amerikaner über Deutschland und die Deutschen: Urteile und Vorurteile*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Social Issues*, 25, 79–97.
- Tajfel, H. (1978). Social categorization, social identity and social comparison. – In: H. Tajfel (Ed.). *Differentiation between Social Groups*. London: Academic Press.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., Jahoda, G. (1966). *Development in children of concepts and attitudes about their own and other nations: A cross-national study*. In: *Proceedings of the 18th International Congress in Psychology*. Moscow, Symposium 36.
- Valencia, J., Gil de Montes, L., Elejabarrieta, F. (2004). Creencias y actitudes hacia la inmigración: estereotipos, prejuicio y regulaciones normativas. *Revista de Psicología Social*, 19 (3), 299–318.
- Zanna, M., Rempel, J. (1988). Attitudes: A new look at an old concept. – In D. Bar-Tal & A. W. Kruglanski (Eds.), *The social psychology of knowledge*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

STUDY OF ETHNIC PREJUDICES OF YOUNG BULGARIANS

Abstract. Ethnic stereotypes and prejudices as terms were examined from the point of view of the social identity theory (Tajfel, 1981). Their main characteristics and functions were outlined. The results from a carried out survey of prejudices of young people of Bulgarian origin (n = 152; 108 men and 44 women; average age 24.6 years) towards the in-group and the representatives of the main ethnic minorities: Turks, Roma and Jews, were presented. Through free associations, the relation between stereotypes and attitudes was studied in two social contexts: personal and community. The results show that the assessment of the minority groups is more positive in the former than in the latter context. The persons studied perceive most negatively the representatives of the Romani ethnos, more weakly negatively the Turks, and the attitudes towards the Jews are positive.

Dr. Zornitza Ganeva is an Assistant Professor in the Department of Education at Sofia University “St. Kliment Ohridski“, Bulgaria. She is Doctor of Pedagogy at the Sofia University, Bulgaria (2007) and an European Doctor of Psychology at the University of the Basque Country, Spain (2009). She has been specialising for four years at the University of the Basque Country, Spain, with a Marie Curie fellowship of the EU and a fellowship of the Ministry of Foreign Affairs of Spain. She is the author of the books “Development of ethnic stereotypes during childhood“ (2009) and “Social identities and psychological well-being“ (2010) and of national and international publications.

Assistant Professor Zornitza Ganeva, Euro PhD

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Faculty of Education

15, Tsar Osvoboditel Bld

1504, Sofia, Bulgaria

E-mail: zganeva@abv.bg